

Trädgårdsarkeologen vill rädda kunnskap och arter

– Det finns ett värde i sig i gamla trädgårdar, som vi kan lära oss mycket ifrån. Anna Andréasson är trädgårdsarkeolog och brinner för att vi ska ta vara på de kunskaper som finns i anläggningar från svunna tider. Därför forskar hon om medeltidens trädgårdar. Därför föreläser hon och jobbar i restaureringsprojekt. Bland mycket annat.

av Lena M Fredriksson

SÅ KAN DET gå när en trädgårdsintresserad arkeolog slår ihop sina hjärtefrågor och börjar arbeta i en nisch som passar henne som hand i handske.

– Jag utbildade mig först till vanlig, nordisk arkeolog och arbetade med utgrävningar inför vägbyggen och liknande, på uppdrag av Malmö museer, säger Anna Andréasson. Men jag blev mer och mer intresserad av trädgårdsarkeologi. Så småningom fick jag möjlighet att arbeta lite som trädgårdsarkeolog när de satsade även på den delen.

Men 2008 var de stora grävprojekten i Malmö slut och många arkeologer fick se sig om efter nya jobb. Hon började då arbeta i POM-projektet (Programmet för odlad mångfald) på SLU, där hon samlade in växter. I samarbete med Kjell Lundquist arbetade hon sedan med trädgårdshistorisk forskning.

Parallellt med detta startade hon sitt eget företag, ArchaeoGarden, och jobbade med utgrävnings- och restaureringsprojekt åt bland annat kommuner. Till exempel ett stort projekt i Eidsvoll i Norge.

– Parkerna kring Eidsvoll har samma skydd som byggnaderna, så enligt norsk lag

fick de inte börja gräva utan att en trädgårdsarkeolog var närvarande, säger hon. Det tycker jag är bra, för då finns möjligheten att rädda spår som visar hur en trädgård har sett ut. Vi har bara en enda chans att dokumentera dem. När man väl har grävt är chansen borta.

Det man kan hitta är massor av information som faktiskt inte går att få tag i på något annat sätt.

– Ofta finns det inte så mycket dokumentation. Och även när det finns, kan vi inte veta om trädgården verkligen anlades precis efter skisserna. Det kanske inte gick, eller anläggaren kanske hittade på egna lösningar. Och det är faktiskt ofta mer spår kvar i en gammal trädgård än vad man kan tro. Om man bara vet vad man ska leta efter.

Det kan vara att analysera olika typer av jord för att få reda på var det har varit gräsmatta respektive rabatt, eller att hitta stolphål och stolpar som visar avgränsningar. Det gjorde man i Eidsvoll, där stolpen kunde tidsbestämmas.

– Genom att ta vara på sådan information kan vi lära oss olika sätt att arbeta, anlägga och utforma. Vi får se precis hur man

har arbetat, vilka material som har använts och så vidare. Jag tycker att man ska ta vara på det gamla i gamla anläggningar. Gamla, uppväxta trädgårdar ger ofta en känsla av trivsel, ungefär som gamla bostadsområden kan göra. Nytt är också fint, men det kan man ju göra på andra ställen, där det inte redan är något!

NU JOBBAR ANNA Andréasson på en doktorsavhandling om medeltida trädgårdar i Norden. Det har visat sig att den kunskap som funnits samlad om denna tid egentligen inte var så trovärdig.

– Ofta hänvisar man till Sten Carlings bok *Svenska trädgårdskonstens historia i Sverige intill Le Notre-stilens genombrott*, som kom ut på 1930-talet. Men när jag har gått vidare till hans källor har jag upptäckt att en hel del av "sanningarna" om medeltidens trädgårdar nog mest är myter. Kjell Lundquist kallade det "kompendietradition". Något som skrivits för att illustrera hur det skulle ha kunnat vara repeteras gång på gång tills alla tror att det är sanning.

De senaste tio åren har många nya utgrävningar gjorts i skandinaviska medel-

Förutom att vi kan lära oss mycket från gamla trädgårdar och kanske hitta arter vars överlevnad är hotad, finns det fler skäl att värna om gamla trädgårdar, säger Anna Andréasson. Tänk bara på hur lång tid det tar för ett träd att växa upp, kanske 100 år. Låt det då ta den tiden! Bilden är från en anläggning som är mycket äldre än 100 år, från Alvastra klosteru in i Östergötland. Det anlades på 1100-talet. FOTO: LENA M FREDRIKSSON

Trädgårdsarkeologen Anna Andréasson vid ett besök på Gamla kyrkogården i Malmö.

FOTO: KERSTIN HANSSON

Anna Andréasson:

- Trädgårdsarkeolog som driver företaget ArchaeoGarden, där hon arbetar i restaureringsprojekt för bland annat länsstyrelser och kommuner i både Sverige och Norge. Föreläser också om till exempel gravstenar, gamla växter och restaurering av gamla trädgårdar.
- Har arbetat i POM – programmet för odlad mångfald, en nationell satsning för att bättre bevara och utnyttja våra kulturväxter.
- Är doktorand vid Stockholms universitet och skriver en avhandling om medeltida trädgårdar.
- Fick Bengt Jansons pris 2014, ett pris som särskilt ska uppmärksamma "personer som genom en stark pedagogisk insats som folkbildare bidrar till att öka intresset och förståelsen för svensk kulturhistoria och folkkonst".
- Har gett ut skrifter och böcker som: *Kulturellväxter – levande formninnen och hur vi bevarar dem*, *Då som nu – Kvarndala trädgård i tiden* samt *Gravvårdar i sten – ett mångskiftande kulturarv*. På hemsidan archaeogarden.se finns info om var de kan köpas.

tida städer och nya informationen visar till exempel att de var mycket grönare än vad som tidigare har varit känt. Det fanns till exempel ofta köksväxtodlingar på tomterna inne i städerna, som nog var ganska självförsörjande när det gäller grönsaker.

– Kanske fanns det också vissa trädgårdar som var mer till prydnad och till för att vara i, där produktionen av grönsaker och frukt kom i andra hand.

Vid utgrävningar nuförtiden finns det ofta med i planeringen att ta det varligt och även titta efter jordlager och lämningar efter odling och trädgårdar.

– Det är väldigt roligt! Förut hände det ofta att jorden bara schaktades bort.

ANNA ANDRÉASSON FÖRSÖKER också undersöka om det fanns trädgårdar i Norden som hade en estetisk funktion redan under medeltiden. Det är känt att adeln i England hade rekreationsträdgårdar, fruktträdgårdar och örtagårdar. Men vi vet inte hur det såg ut i Norden.

– Det är ganska svårt att undersöka. Men jag har sett att biskopen i Lund hade en stor fruktträdgård inne i staden, i Lundagård. Den måste ha ansetts som viktig eftersom den fick ligga inne i staden, så den var nog inte enbart till för produktion av frukt. Nu ska jag kolla om det här är ett mönster som går igen hos andra biskopar och adelspersoner. Heliga Birgitta har till exempel skrivit om hur hon såg ut över träd och trädgårdsmur när hon som ung besökte Vadstenapalatset, långt innan det blev kloster. Undrar vad det betyder?

ETT ANNAT INTRESSE, som både har med arkeologi och trädgårdar att göra, är gravstenar och kyrkogårdar. Som arkeolog har Anna Andréasson varit mycket på kyrkogårdar, och då har hon fascinerats av allt man kan läsa ut av gravstenarna.

– De speglar sin tid och sin hantverks-tradition på ett väldigt uppenbart sätt, säger hon. Genom att titta på gravstenar av granit går det att avläsa teknikutvecklingen och se när nya verktyg har kommit i bruk och börjat användas, och sedan hur hantverkskickligheten har ökat och förändrats med de nya verktygen.

Detta har hon beskrivit i boken *Gravvårdar i sten*, som beskriver kyrkogårdar och gravstenar från medeltiden och fram till idag.

På gamla kyrkogårdar och andra platser med lång historia, som borgruiner, kan man också hitta spännande så kallade kulturellväxter. Detta är växter som en gång odlats, och som blir kvar på platsen långt efter att odlingen upphört. Ett exempel på en plats med många sådana växter är borgruinen Hammershus på Bornholm. Dessa har också en särskild plats i hennes hjärta, och hon vill gärna att vi försöker bevara dem för att värna om den biologiska mångfalden.

Det är också för att värna om mångfalden, men också för att sprida sin kunskap till allmänheten, som hon håller föredrag och besöker privatpersoner i deras trädgårdar.

– Det finns bara ett sätt att rädda dessa växter och spår och det är genom att informera människor om att de gamla växterna och trädgårdslämningarna fortfarande finns och att det går att rädda dem. Efter att jag har besökt folk i deras gamla trädgårdar och hjälpt dem att ställa in ögonen på de historiska spåren brukar de säga att de aldrig kommer att se sin trädgård på samma sätt igen. Det kan räcka med tio minuter i en trädgård för att visa på historien och växter som kanske behöver lite extra omsorg för att klara sig. Det är häftigt!